Lietuvių kilmės iš romėnų teorija

Legendos ir mitai

Viduramžių metraštininkų išmonės „padovanota“ kilmė

- XVI a. pradžioje Lietuvos metraščiuose pirmą kartą užrašyta lietuvių kilmės iš romėnų teorija.
- Svetimšaliams autoriams mintis apie galimą lietuvių kilmę iš romėnų buvo kilusi anksčiau.
- To meto mokslo dvasia jie mėgino paaiškinti į krikščionių pasaulį priimtos naujos tautos kilmę. Žinomuose šaltiniuose apie tai nieko rasti nepavyko, todėl jie pasitelkė įprastus tautų kilmės aiškinimo būdus.

Viduramžių metraštininkų išmonės „padovanota“ kilmė

- Garbingai kilmei tinkamų geografinių vietų viduramžiais nebuvo daug. Pagrindinė – Roma, dar mėgta tautas kildinti iš Trojos, Sarmatijos, Aleksandro Makedoniečio karių veiklos sričių.

Viduramžių metraštininkų išmonės „padovanota“ kilmė

- Tokio „mokyto“ aiškinimo pavyzdys galėtų būti XV a. pradžios vokiečių kronikininko Teodoriko iš Nieheimo bandymas nustatyti Konstanco bažnytiniame susirinkime jį sudominusių žemaičių kilmę: savo kronikoje, aprašydamas frankų ir saksų karus, jis spėjo, kad dalis saksų, nenorėdami paklusti frankų valdovams, iškeliavo ir įsikūrė Žemaitijoje. Kadangi saksai buvo kildinami iš Aleksandro Makedoniečio karių, todėl ir žemaičiai galėjo būti traktuojami kaip tolimi šių karių palikuonys. Šis pasakojimas nieko nesako apie žemaičių savimonę, tačiau gerai atspindi viduramžių istorinio mąstymo pobūdį, kuomet tautos ir giminės lengva ranka kildintos iš kelių garbingos tradicijos paženklintų vietų.

Apie lietuvių kilmę XVI a. Lietuvos metraščiuose

- XVI a. Lietuvos metraščių autoriai, kurdami lietuvių kilmės iš romėnų teoriją, kaip tik ir perėmė vieną tokį Europos raštijoje paplitusį istorinį siužetą. Skirtingai nei vėlesni (ne mažiau fiktyvūs) istoriniai pasakojimai, akcentuojantys neatsiejamą tautos ir vietos ryšį, viduramžiais norėta save sieti su kitomis, senesnėmis tautomis ir tuo pačiu suderinti savo istoriją su kitų valstybių tradicija. Ieškota ne originalumo, bet tęstinumo, o garbinga pradžia buvo būsimos politinės padėties prielaida. Romos įvaizdis tokiai užduočiai tiko geriausiai. Pagrindinis pasakojimo motyvas buvo kelionė/persikėlimas ir naujos tautos gimimas naujoje geografinėje vietoje.

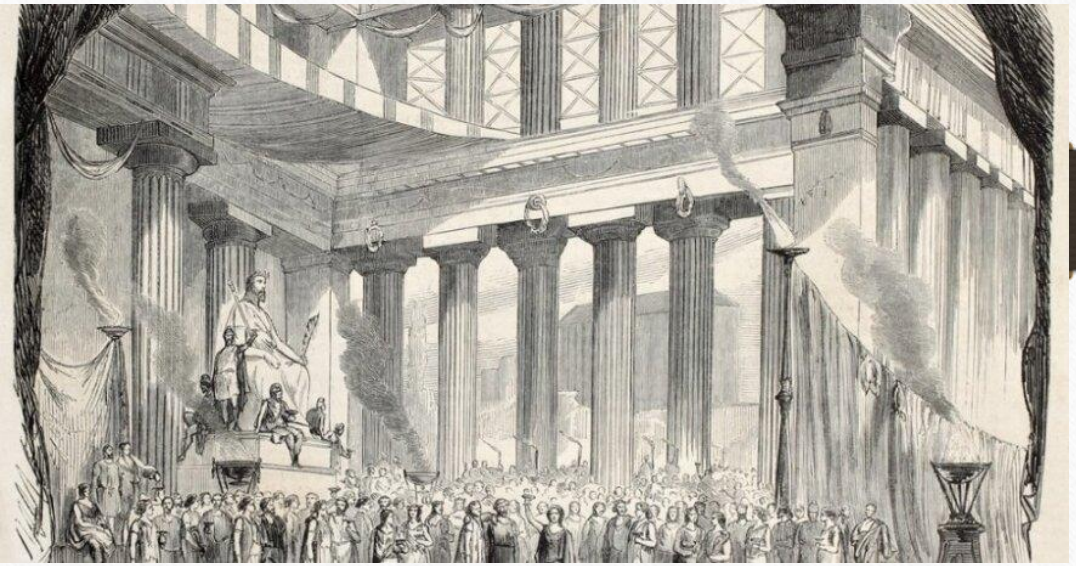

Roma - Lietuva

- Lietuvių kilmės iš romėnų mitas nukelia į imperatoriaus Nerono laikus (pagal kitą versiją – į hunų Atilos įsiveržimo Romos imperijon metus), kai Romos „kunigaikštis“ Palemonas ir 500 jo kilmingų bendražygių, nepakentę tirono savivalės, su savo giminaičiais („keturios Romos patricijų giminės: Kentauro herbo, Stulpų herbo, Meškos herbo ir Rožės herbo“) išvyko iš Amžinojo Miesto ir po ilgos kelionės jūra bei vandenynu apsistojo Baltijos pakrantėje.

Herbai

Kentauro herbas – Giedraičių herbas

Stulpų herbas – gediminaičių stulpai

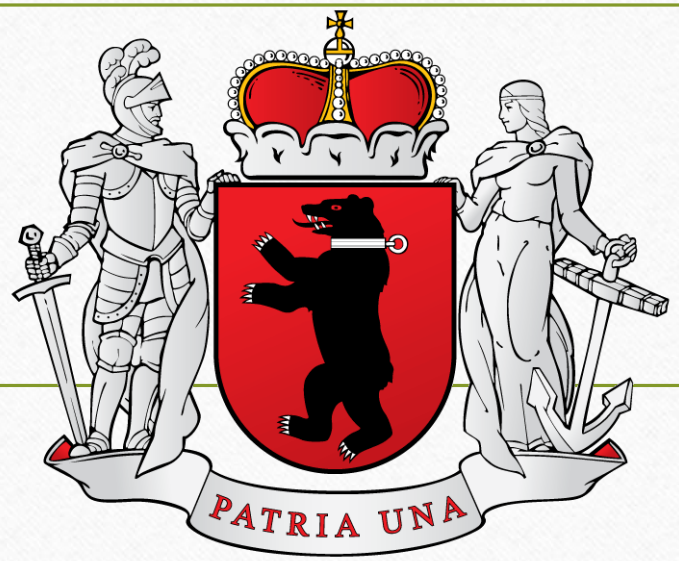

Meškos herbas – Žemaitijos herbas

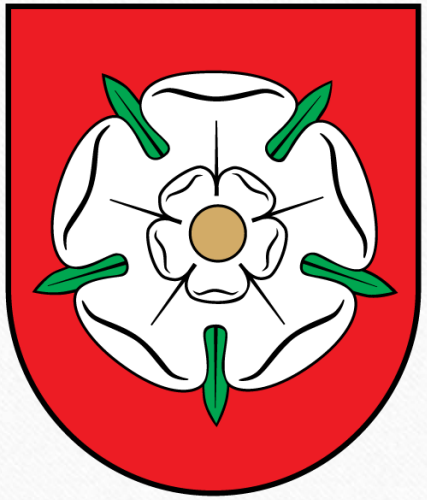

Heraldinė rožė – Alytaus miesto simbolis ir puošia daugelio Lietuvos didikų herbus

Neronas valdė 54 m. - 68 m.

Šis valdovas istorijoje įsiamžino kaip žmogus, nurodęs nužudyti jo valdingąją motiną Agripiną, mirtinai suspardęs nėščią žmoną Popėją.

Tuometinėje Romoje buvo pristatyta daug medinių gyvenamųjų pastatų, kurie neretai užsidegdavo ir tapdavo gaisro židiniais. 64 metais Romoje kilo didžiulis gaisras, kurio metu du trečdaliai miesto virto griuvėsiais. Žmonės manė, jog dėl gaisro kaltas pats imperatorius, neva jis norėjo praplėsti savo rūmų valdas. Kalbėjo, kad jis skambinęs lyra ant kalvos, nuo kurios stebėjo degančią Romą.

Neronas

- Bandydamas išvengti žmonių įtūžio imperatorius apkaltino krikščionis padegus Romą.

- Pagonių rašytojas Tacitas taip aprašė šiuos įvykius: "Neronas, norėdamas nutildyti gandus, surado kaltų ir įvykdė žiauriausias egzekucijas tų atžvilgiu, kurie savo bjauryste sukėlė sau visuotinę neapykantą ir kuriuos minia vadino krikščionimis. Iš pradžių buvo suimti prisipažinusieji esą krikščionys, o vėliau begalinė daugybė kitų".

Neronas

Imperatorius sulaikytus krikščionis įsakė nužudyti žiauriausiu būdu. Vieni buvo pririšami prie žvėrių nugarų ir užsiundomi šunimis, kad sudraskytų, kiti — prikalami prie kryžių, dar kiti — padegami, kad naktį šviestų.

SENEKA

Senekos mintys:

- *Jei nori gyventi sau, gyvenk kitiems.* (Seneka)
- *Akys nemato, jei širdis liepia joms apakti.* (Seneka)
- *Geras įprotis privalo pašalinti tai, ką įdiegė blogas.* (Seneka)
- *Neskubėk teisti, skubėk suprasti.* (Seneka)

Nerono valdymo aukomis tapo ne vien motina ir dvi žmonos,
Bet ir jo mokytojas filosofas Seneka
(„Laiškai Lusilijui“).
Seneka buvo apkaltintas sąmokslu nužudyti imperatorių, o Neronas
jam nurodė nusižudyti.

Palemono legenda

Palemonas (Palemonas („Bychovco kronikoje“ vadintas ir Apolonu) buvęs vienas iš Romos kilmingųjų, Romos imperatoriaus Nerono giminaitis kartu su savo šeima, pavaldiniais ir jų šeimomis, turtu bei kariais, su 500 kilmingųjų šeimų bėgęs laivais iš Romos ir, aplenkęs visą Vakarų Europą, pro Daniją patekęs į jūrą-vandenyną (Baltiją), o iš čia į Kuršmares bei Nemuno žiotis.

Europos žemėlapis, apie 1620 m., saugomas valdovų rūmuose

Palemono legenda

- Plaukęs Nemuno upe aukštyn iki Dubysos, kurios slėniuose ir apsistojęs – mat jam patikusi aplinkinė gamta ir paukščių, žuvų bei žvėrių gausa.
  Vėliau iš jų kilo Gediminaičių dinastija, valdžiusi Lietuvą kelis šimtus metų ir turinti palikuonių visoje Europoje.

Romėnų laivas - galera

Palemono legenda

- Pasak A. Vijūko Kojelavičiaus, po kunigaikščio Palemono mirties jo sūnūs pasidalijo tuometinės Lietuvos žemes ir įkūrė sostines.
- **Barkus** į Nemuną įtekančios Jūros žiotyse pasistatė Jurbarko pilį ir gavo valdyti tą Žemaitijos dalį, kuri plyti nuo Jūros iki Nemuno ligi Kuršių įlankos.
- **Kūno arba Kauno** valstybė buvo ribojama Nemunu, Dubysa ir Nevėžiu bei Nerimi. Tų žemių sostinę įkurdino pačioje Neries ir Nemuno santakoje, o miestas tapo Kaunu.
- Po brolių mirties Kuno sūnus Kernius gavo iš tėvo žemes tarp Neries, Nevėžio ir Dauguvos, valdė **Kernavę**, o kitas jo sūnus Gimbutas gavo Žemaitiją.

Lietuvos kunigaikščių ir bajorų istorija

- Lietuvos istorijos pradžia išsprendė du svarbius istorinius klausimus: suteikė lietuviams garbingą vietą tarp kitų Europos tautų ir susiejo jų istoriją su antikinės bei krikščioniškos istorijos įvykiais.

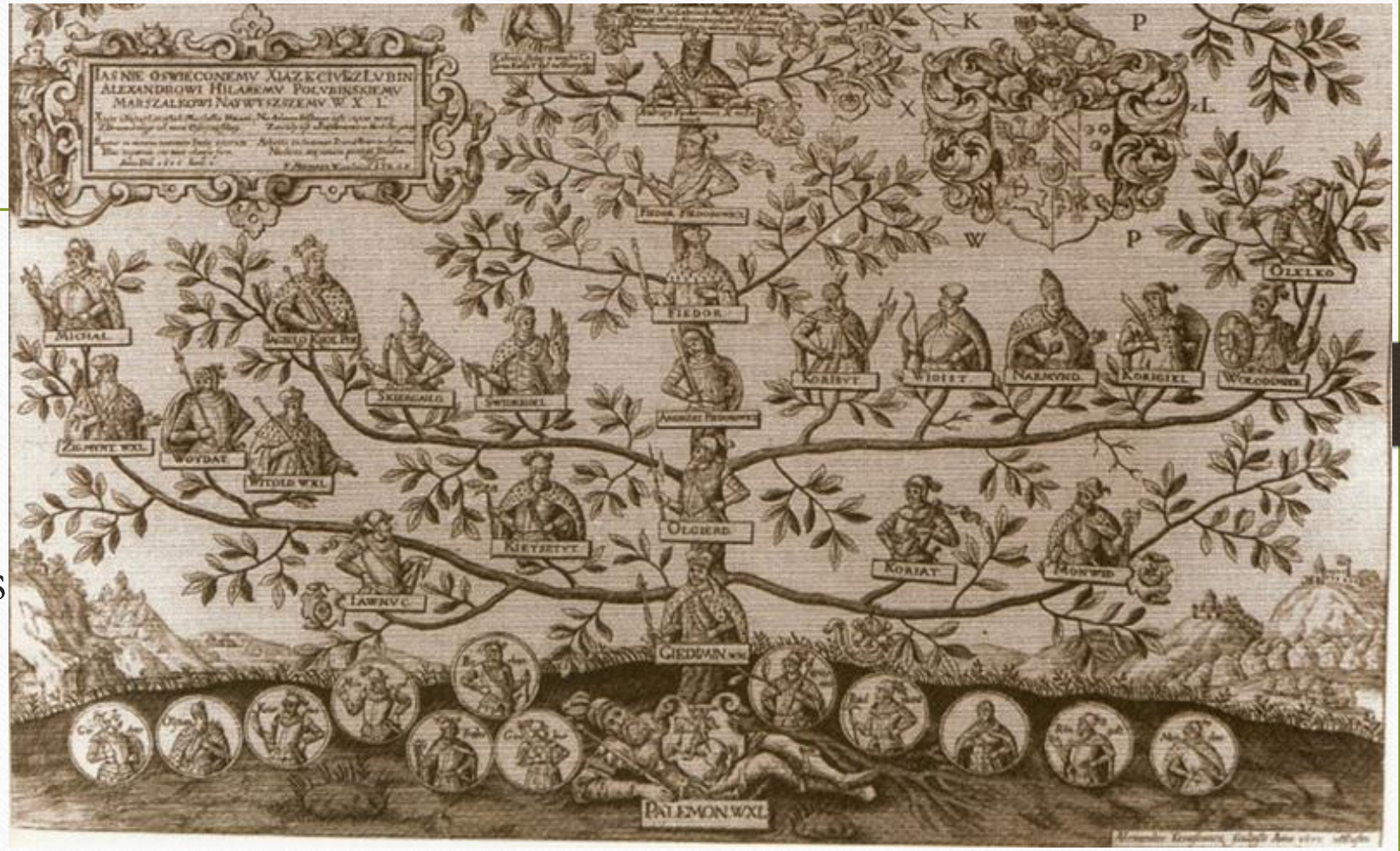

Lietuvos kunigaikščių ir bajorų istorija

- Lietuvos metraščiai ir lietuvių kilmės iš romėnų teorija politinei bajorų tautai paaiškino jos šaknis, įkurdino ją lygiaverčių tautų pasaulyje ir suteikė svarių istorinių argumentų ateities politiniams ginčams. Nes kaip vėliau sakė vienas Radvila: „Esu romėnas.“

Radvilų herbas

Gintaro kelias

Palemono legenda standartinė XVI a. legenda.
Pasak mitologo Gintaro Beresnevičiaus, svarbu ne tai, kad Palemonas atvyko, sukūrė čia Lietuvą ir ėmėsi valdyti. Svarbu, kad būsimosios Lietuvos teritorijos nebuvo izoliuotos nei nuo Romos, nei nuo jos vidinių problemų, nei nuo graikų kolonijų Pajuodjūryje, nei nuo Gintaro kelio. Jos virė politiniame etniniame katile, ir Romos egzistavimas jautėsi stipriai. O Palemonas greičiausiai ir buvo atvykėlių per Gintaro kelią vadas. Taip legenda įgyja istorinį pagrindą.

Lotynų ir lietuvių kalba

- Abiejų šių kalbų gramatinė sandara panaši. Lotynų ir lietuvių kalbose randama nemažai ne tik giminingų, bet ir visai panašiai skambančių žodžių; jie paveldėti iš indoeuropiečių prokalbės, pvz., *rota* – *ratas*, *senex* – *senis*, *vir* – *vyras*, *anguis* – *angis*, *linum* – *linas*, *aro* – *ariu*, *iungo* – *jungiu*, *duo* – *du*, *tres* – *trys*, *septem* – *septyni*, *gentes* – *gentys*, *mensis* – *mėnesis*, *dentes* – *dantys*, *noctes* – *naktys*, *sedi* – *atsisėdau* ir t. t. Kai kurie giminingi lotynų kalbos žodžiai skamba panašiai kaip lietuviški, bet jų reikšmė pasikeitusi, pvz., **lot.** *semen* reiškia sėklą apskritai, o lietuvių *sėmenys* – tik linų sėklas, **lot.** *rete* reiškia tinklą, o lietuvių – *retį*, **lot.** *mater* reiškia motiną, o lietuvių – *moterį* .
- Mūsų rašto kalba remiasi lotyniškąja abėcėle / alfabetu.

Lotynų ir lietuvių kalba

- Lietuvių kalba, būdama indoeuropiečių kilmės, turi labai senų žodžių, rodančių bendras šaknis. Tai yra ne skoliniai, o bendras indoeuropiečių žodyno paveldas. Jų yra pastebėjęs dar Mykolas Lietuvis ir nurodęs per 70 žodžių, lietuvių ir lotynų kalbose panašiai skambančių ir dažnai tą patį reiškiančių. Veikiant lotynų kalbai Europos kalbose susidarė daug žodžių hibridų, kurių atskiros dalys yra skirtingų kalbų. Dažniausiai jie turi lotyniškus priešdėlius: ex- (eksčempionas, ekskunigas), pro- (provokiškas), super- (supermandagus), kartais ir priesagas: -fikacija (elektrifikacija, mistifikacija).
- Pagaliau rašydami ir šnekėdami vartojame įvairius sparnuotus lotyniškus posakius ir junginius, pvz., alma mater (motina maitintoja); carpe diem (griebk dieną); veni, vidi, vici (atėjau, pamačiau, nugalėjau); cogito ergo sum (mąstau, vadinasi, esu); in vino veritas (vyne teisybė); suum cuique (kiekvienam savo); festina lente; status quo; de facto; de jure; anno Domini ir t. t.
- Kalbininkas Jonas Jablonskis, bendrinės lietuvių kalbos tėvas, gramatikas – geras lotynų kalbos žinovas ir mokytojas, teigė, kad Lotynų kalbos mokėjimas padėtų studijuoti ir lietuvių kalbą. .
- Lotynų kalbos sintaksės studijavimas pratina logiškai galvoti, tiksliai reikšti mintis. Be to, lotynų kalbos gramatika yra Europos gramatikų prototipas.

Refleksijai

- Kodėl „romėniškos kilmės“ siejimas su Gintaro keliu mūsų laikų žmogui yra logiškesnis?
- Pasidomėkite mūsų miesto legenda, ką ji bendra turi su lietuvių kilmės iš romėnų teorija?
- Koks yra mūsų miesto herbo simbolis? Su kokia legenda jis susijęs?